

В. І. Меглей, аспірант Чернівецького
національного університету ім. Ю. Федьковича

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Досліджено стан і перспективи системи державного регулювання аграрного сектора національної економіки в аспекті виокремлення мотиваційних цілей, сутнісних ознак за економічними, соціальними та екологічними завданнями, напрямками практичної реалізації принципів державного регулювання, зокрема у виробничій сфері землеробства.

Ключові слова: аграрний сектор; державне регулювання; система управління; галузевий аграрний розвиток; землеробство.

The author's research analyzes the state of the system of government regulation of the agrarian sector of Ukrainian economy by the following parameters: motivational goals, essential features by economic, social and ecological tasks, direction of realization of the principles of state regulation. The detailed description of the conceptual platforms, launched by the Government of Ukraine for the development of the domestic agrarian system based on national strategies for the sustainable development of the agrarian sector, offers on improving the regulatory mechanisms of state support and their balancing to market conditions, globalization economic and ecological processes, is given. The functions of state regulation in the farming (a key production agrarian branch) are grounded, the components of the corresponding interactions between the elements of regulation and the target actions to their realization are determined, the directions of growing and mechanisms of ensuring the sustainable development of the domestic farming system are proposed.

Key words: agrarian sector; state regulation; management system; sectoral agrarian development; farming.

Постановка проблеми. Прогресивне циклічне відтворення аграрного сектора України як необхідного атрибуту національної економіки буде можливим на основі відлагодженої системи державного регулювання. Наразі державне регулювання аграрного середовища є, з одного боку, важливим елементом розвитку аграрного господарювання за детермінованою структурою її основних елементів та різноспрямованих функціональних процесів у галузі землеробства, рослинництва, тваринництва тощо, а з іншого – визначає узгоджувальні механізми між сферою впливу держави та ринковими елементами національної аграрної економіки. Щодо останнього необхідним є оптимальне співвідношення між роллю держави та аграрного ринку, яке може змінюватись залежно від значної кількості внутрішніх і зовнішніх чинників, соціальних,

© **В. І. Меглей, 2017**

економічних і політичних подій. Водночас важливим стає постійне оцінювання еколого-економічної ситуації в аграрній сфері на основі державного моніторингу, прогнозування наслідків агроекологічних змін у культурі сільського господарювання України та прийняття необхідних адаптивних управлінських рішень на місцевому, регіональному і загальнодержавному рівнях. Означені ракурси впливів системи державного регулювання на розвиток вітчизняної аграрної сфери визначають важливість сучасних наукоємних досліджень як на даному етапі, так і на перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доцільність державного регулювання аграрного сектора на нових засадах розглядається науковою спільнотою як процес апіорі, при цьому в окремих авторських напрацюваннях обґрунтовуються вектори спрямувань трансформацій, зокрема необхідність акцентування уваги до питань еколого-економічного розвитку аграрного виробництва, аграрних відносин у їх активній взаємодії та державними впливами, узгодження методології, методики та практики виявів еколого-економічних процесів. Так, О. Карасьов розглядає регуляторну роль держави як суб'єкта аграрних відносин, що змінюється і розвивається під впливом мінливості загальної економічної кон'юнктури, що потребує від держави сприяння розвитку аграрного виробництва, забезпечення його конкурентоспроможності, захисту інтересів вітчизняного виробника і споживача [1]. Г. Пасенко визначає основні методологічні принципи еколого-економічної парадигми розвитку суспільства у розрізі еволюції аграрних відносин [2]. А. Бейкун аналізує етимологічне значення, змістове навантаження та правові позиції категорій “державне регулювання”, “державне управління”, що забезпечують чинність господарсько-правових та еколого-правових норм, які регулюють відносини в аграрному секторі економіки України [3]. Т. Дудар, В. Дудар розкривають основні складові державного регулювання аграрного сектора в умовах ринкових трансформацій економіки України, пов'язані з удосконаленням економічної політики для зміцнення конкурентних позицій сільських товаровиробників; окремі авторські акценти – охорона земель та раціональне використання сільськогосподарських угідь [4]. О. Могильним здійснено аналіз державного регулювання в аграрному секторі економіки в умовах перспектив його екологізації, зокрема з урахуванням запровадження органічних технологій [5]. В. Євдокименко, Ю. Лопатинський, Т. Шкабара розглядають структурно-функціональні складові аграрної політики в регіональному розрізі [6].

Мета статті – дати характеристику стану системи державного регулювання еколого-економічного розвитку аграрного сектора економіки України, відобразивши його стратегічне значення; оцінити ефективність за окремими практичними позиціями, зокрема регуляторних взаємодій аграрних відносин та аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу. Регулювання та управління діяльністю суб'єктів аграрного господарювання (за сучасними методологічними трактуваннями розглядаються як синонімічні процеси, в подальшому будуть внесені окремі авторські корективи щодо цього) потребує використання сучасних аналітичних методів оцінювання реального стану та формування прогнозів економічних процесів щодо створення сукупного аграрного продукту з одночасним відтворенням навколишнього природного середовища за екологічно регламентованими параметрами. Важливе місце в цьому аспекті належить аграрній політиці держави як центральній програмі аграрного розвитку, що координує та спрямовує його.

Система державного регулювання аграрного сектора національної економіки України розвивається з урахуванням її основних інституціональних спрямувань, методологічно базується на реалізації соціально-економічних та екологічних пріоритетів суспільства в цілому, зокрема в аграрній сфері, забезпечується на основі відповідних керівних принципів. Цільові установки, необхідні мотиваційні завдання розвитку системи державного регулювання та їх відображення в практиці аграрних відносин, аграрного господарювання класифікуємо і представимо за економічними, соціальними та екологічними критеріями як такими, що сукупно відображають суспільні потреби. Проведений нами аналіз основних напрямів управлінських рішень державного регулювання за сутнісними ознаками в аграрній сфері та їх реалізація на основі виконання відповідних економічних, соціальних та екологічних завдань відображено в табл. 1. У даному ракурсі систематизовано зобов'язання держави щодо продовольчого забезпечення, розвитку основних галузей аграрного виробництва України, відслідковано взаємозалежність загальних соціальних, екологічних завдань і безпосередніх потреб сільськогосподарської сфери.

Таблиця 1

**Мотиваційні цілі системи державного регулювання
аграрного сектора економіки України**

Групи завдань	Сутнісні ознаки системи державного регулювання
1	2
Економічні завдання	Сприяння забезпеченню: – продовольчої безпеки країни; – розвитку основних галузей АПК; – зростання обсягів виробництва аграрної продукції; – економічної ефективності сільського господарства; – вільного розвитку сільськогосподарських підприємств як суб'єктів аграрного господарювання; – функціонування внутрішнього продовольчого ринку з сучасною інфраструктурою; – зростання міжнародного технічного співробітництва аграрного сектора України; – займання Україною міцних ринкових позицій у світовій, і зокрема у європейській агропродовольчій сфері тощо
Соціальні завдання	Формування нових соціальних стандартів за рахунок: – соціальної стабільності в суспільстві на основі розвинутого аграрного сектора економіки; – додання соціальних проблем у сільській місцевості; – забезпечення сільського населення робочими місцями; – розвитку сфери обслуговування на селі сучасних підприємств сфери послуг: торговельних установ, засобів зв'язку, різноспрямованих закладів побутового обслуговування населення тощо

1	2
Екологічні завдання	Розвиток екологічно орієнтованого сільського господарства на основі: – моніторингу екологічних параметрів системи аграрного господарювання; – високотехнологічного аграрного виробництва, ресурсо- і енергозберігаючих технологій; – підвищення рівня якості й безпеки аграрної сировини та продовольчої продукції; – виробництва екологічно чистої аграрної продукції; – комплексного розвитку сільських територій з дотриманням екологічних пріоритетів; – формування мережі природоохоронних господарств та інших екологічно дієвих установ у структурі АПК

На основі зазначених мотивацій у системі державного регулювання національним аграрним сектором методологічно визначаються та практично реалізуються головні принципи, зокрема управлінські як координаційні, формуються засади їхнього забезпечення, що відображено на рис. 1.

Рис. 1. Напрями реалізації принципів державного регулювання аграрного сектора економіки України

Методологічна інтеграція системи державного регулювання вітчизняного аграрного сектора у практику сільського господарювання відбувається з використанням відповідних методів, що є одночасно механізмами реалізації нормативно-правових засад та практично орієнтованих заходів. Слід вказати на значну кількість регуляторних методів, які застосовуються за відповідним цільовим призначенням, коректуються залежно від поточної соціально-економічної ситуації. Йдеться про широке застосування законодавчих, адміністративних, економічних, пропагандистських та інших заходів реалізації аграрної політики.

Насамперед слід акцентувати увагу на стратегічному спрямуванні розвитку аграрного сектора України. З огляду на прийняту в 2015 р. Концепцію Державної цільової програми розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 р. [7], слід відзначити її прогресивне методологічне значення для розвитку системи аграрного господарювання та відтворення аграрних відносин на новому рівні, з урахуванням зазначених негативних аспектів та можливих напрямів до їх подолання на прикладі країн з високорозвиненою економікою, зокрема США. Надалі в рамках державного регулювання визначено необхідні реформи та запропоновано програми до практичної реалізації відповідної стратегічної концепції.

Проведений нами аналіз найбільш важливих стратегічних позицій у розвитку вітчизняного аграрного сектора в системі державного регулювання України на найближчу перспективу відображено в табл. 2.

Таблиця 2

Концептуальні платформи до розвитку аграрного сектора України

Найменування стратегічного підходу	Цільове призначення та мотивації стратегій, концепцій, проектів
1	2
Стратегія сталого розвитку “Україна-2020” (відповідні розділи для сільського господарства)	Упровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Визначення основних векторів відповідного руху – вектора розвитку, вектора безпеки, вектора відповідальності, вектора гордості
Концепція національної екологічної політики на період до 2020 р. (відповідні розділи для сільського господарства)	Розроблення оновленої національної екологічної політики, формування ефективної системи управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, проведення структурних реформ і модернізації технологічних процесів, упровадження екологічної збалансованої системи природокористування (зокрема це стосується аграрної сфери)
Стратегія розвитку АПК та сільських територій України на період до 2020 р.	Розробка стратегічних напрямів розвитку сільського господарства України на перспективу, вирішення реальних потреб галузі через всеохопний процес консультацій із зацікавленими сторонами, зокрема представниками громадянського суспільства, бізнесу, а також міжнародними донорами; підвищення конкурентоспроможності сільського господарства і сприяння розвитку сільських територій на сталій основі відповідно до стандартів ЄС і міжнародних стандартів

1	2
Стратегія розвитку аграрного сектора “3+5”	Проведення реформ: 1. Земельна реформа. 2. Реформа держпідтримки. 3. Реформа держпідприємств та їхня реалізація за такими напрямками: розвиток сільських територій; розвиток ринків збуту; органічне виробництво та нішові культури; зрошення; безпечність та якість харчових продуктів
Концепція розвитку сільських територій	Окреслення основних пріоритетів розвитку сільських територій і розробка механізму підготовки аграрного та сільського сектора держави до функціонування в умовах вільної торгівлі з ЄС; комплексний розвиток сільських територій, в основу якого закладено потреби територіальних громад села, селища тощо
Проект USAID “Підтримка аграрного і сільського розвитку”	Річні програми надання грантів у межах Фонду стратегічних інвестицій Проекту (APS) № 01 для українських фермерів, малих і середніх аграрних підприємств з метою вивчення світової практики виробництва та маркетингу, їх ринкового розвитку, створення ринкових продуктів, виходу на міжнародний ринок
Проект “Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 рр.”	Удосконалення державної аграрної політики, фінансового та інформаційного забезпечення і державної підтримки фермерських господарств, стимулювання нарощування обсягів сільськогосподарської продукції з високою доданою вартістю, створення сприятливих умов для залучення молоді до ведення фермерського господарства

Доцільно відзначити сучасні, модерні для України підходи в галузі управління сільським господарюванням, нові регуляторні акценти, що визначено як керівні до дії та відображено в запропонованих концепціях розвитку, зокрема йдеться про:

- підвищення відповідальності на всіх рівнях управління;
- багатоаспектне, адекватне до потреб стимулювання аграрного розвитку за окремими, конкретними напрямками;
- прозорість розподілу державної або іншої підтримки тощо.

Нині в Україні розробляються більш досконалі регуляторні механізми державної підтримки, зокрема це відображено в досить конкретизованій “Стратегії розвитку аграрного сектора “3 + 5”, де розглядається доцільність проведення трьох реформ як базових – земельної, реформи державних підприємств та пропонованих напрямів реформування самої державної підтримки. Щодо останнього змінюються цільові пріоритети, основний акцент державного сприяння переноситься на “дрібних гравців” аграрного ринку, малих і середніх фермерів та чітко визначається кінцевий результат – поштовх до розвитку дрібних аграрних господарств в Україні. Зазначене корелює із завданнями вдосконалення державної аграрної політики, відображеними в проекті “Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 рр.”.

У розглянутому контексті слід відзначити один із пропонованих пріоритетів практичної реалізації державних стратегічних завдань аграрної галузі – безперервність

та стабільність результатів державної підтримки. Оскільки завданням авторського дослідження було оцінити стан чинної системи державного регулювання розвитку вітчизняного аграрного сектора в комплексному еколого-економічному аспекті, нами проведено відповідний аналіз за основними складовими аграрного виробництва з урахуванням дії ринкових регуляторних механізмів. Зазначимо, що при цьому одночасно розглядається взаємодія економічних та екологічних складових як взаємозалежних в нинішній системі сільського господарювання України, обов'язковість забезпечення екологічних підходів у різних формах як у підсистемі аграрного виробництва, так і в удосконаленні аграрних відносин, розвитку сільських територій тощо.

Ключове місце в структурі аграрного сектора національної економіки належить виробничій сфері, що включає галузі землеробства, рослинництва, тваринництва як основні, взаємопов'язані та інтегровані до інших галузей, зокрема промислових. Функції державного регулювання у зазначених галузях сільськогосподарського виробництва знаходять своє відображення у виваженій аграрній політиці держави, спрямованій на успішну реалізацію аграрної економіки в цілому, зокрема виведення вітчизняного аграрного виробництва на новий рівень, відповідний новим ринковим викликам. Система управління аграрним виробництвом має достатньо цільове призначення щодо забезпечення виготовлення сільськогосподарської продукції, кількісно достатньої та якісно регламентованої, що, своєю чергою, реалізує необхідний рівень продовольчої безпеки України. З іншого боку, водночас необхідно збільшити резерви виробництва продукції, ефективно використовувати аграрними підприємствами наявні та потенційні можливості, забезпечити зростання їх прибутковості тощо.

Ми проаналізували основні підходи державного регулювання у сфері вітчизняного землеробства як базової складової розвитку аграрного сектора, в основі якої – земельні відносини, котрі мають різні вияви через аграрні відносини та сільськогосподарське виробництво, що доцільно відобразити за цільовими напрямками, в основі яких – відтворення та покращання якості земельних ресурсів у процесі господарювання, а також розробка механізмів здійснення відповідних програм, насамперед йдеться про реалізацію земельної реформи в Україні (табл. 3).

Важливість зазначеного актуалізується екологічними проблемами, зокрема кризовим станом земельних ресурсів в Україні, складністю охорони та відтворення земель сільськогосподарського призначення у процесі їх використання, недосконалою системою правового регулювання у сфері землекористування тощо. Поряд із існуванням окремих негативних складових у системі державного регулювання в аналізованій сфері, слід зазначити велику, різнорівневу роботу, в основі якої – удосконалення принципів державного управління у вітчизняному землекористуванні та їх практична реалізація на рівні окремих аграрних суб'єктів господарювання, формування єдиних підходів до охорони та використання земель сільськогосподарського призначення, відтворення відповідних ресурсів тощо. Зазначені аспекти знаходять своє відображення у розробленій Державній цільовій програмі розвитку земельних відносин [8] в умовах здійснення земельної реформи в Україні.

Водночас вагомим фактором сьогодення стають зміни клімату, що безпосередньо впливає на аграрне виробництво [9]. Інструментарієм запобігання негативному впливу має стати стратегічне планування.

**Складові розвитку системи державного регулювання
у сфері землеробства України**

Елементи регулювання	Цільові установки до реалізації
Напрями піднесення системи землеробства	
Відтворення земельних ресурсів за економічно оптимальними та екологічно прийнятними нормами	Нормативно-правова раціоналізація структури землекористування, що відповідає Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні [8], оптимізація параметрів й екологічних та соціально-економічних функцій територій, розвиток відповідних методів використання земель згідно з принципом сталого розвитку
	Розширене відтворення родючості ґрунтів на основі екологічної оцінки стану землекористування в Україні. Забезпечення постійного екологічного моніторингу ґрунтів на основі обліку якості земель (передбачено чинним Земельним кодексом України), роботи з інвентаризації земель в умовах уведення нового землевпорядкування територій
	Упровадження сучасних підходів до використання земельних угідь, зокрема державна підтримка біологічного землеробства та рослинництва як екологічно орієнтованих систем відтворення ґрунтів
Зростання якості земельного фонду, підвищення продуктивності ґрунтів, оптимізація агроландшафтів	Активізація розробок теоретичних основ ерозієзнавства, математичних підходів до розв'язання проблеми закономірностей розвитку ерозії та розробка методів її запобігання та протидії. Програми захисту ґрунтів від ерозії, відтворення їхньої продуктивності на основі використання біологічних можливостей наземних екосистем, обов'язковість контурно-меліоративної організації території в системах ґрунтозахисного землеробства тощо
	Підвищення рівня безпеки застосування агрохімікатів у землеробстві з урахуванням екологічних функцій агрохімії в землеробстві, світової і вітчизняної практики інтенсивного землеробства
Механізми забезпечення сталого розвитку землеробства	
Розвиток державної земельної політики на нових засадах	Необхідність обстеження земельних ресурсів України за сучасною методологією з використанням новітніх технологій збирання та аналізу інформації. Формування сучасної інформаційної бази стану ґрунтів України (на сьогодні немає, є окремі, але застарілі дані великомасштабних обстежень ґрунтів, територіальні карти ґрунтів тощо)
Сприяння земельній реформі, соціально відповідального відношення до землі	Узгодження Дорожньої карти реформ у сфері земельних ресурсів із метою створення необхідних для раціонального використання й охорони земель, рівноправного розвитку різних форм власності на землю і форм господарювання, формування нової культури землеробства тощо

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Стан системи державного регулювання аграрного сектора економіки України в аспекті розвитку аграрних відносин та аграрного виробництва за еколого-економічними параметрами характеризується ознаками взаємодій об'єктів та суб'єктів господарювання, ступенем задоволеності потреб суспільства в цілому та аграріїв зокрема у результатах сільськогосподарського виробництва, узгодженості регуляторних механізмів у розрізі взаємозалежностей між мотиваційними цілями, концептуальними установ-

ками державної аграрної політики, регіональних програм аграрного розвитку, планів місцевого самоврядування та ринкового самовідтворення. Реальне прийняття виважених управлінських рішень на рівні окремих суб'єктів господарювання – це своєрідний компроміс між економічною доцільністю та екологічною необхідністю відтворення аграрних відносин такого порядку. Формування інтегральної системи управління аграрним розвитком – складний процес, який нині має як реальні досягнення, так і окремі вияви методологічної недосконалості та практичних невідповідностей.

Проведене авторське дослідження виділяє “позитиви” системи державного регулювання у сфері землекористування та пропонує окремі цільові установки й напрями прогресивного розвитку на основі підвищення ефективності відтворення земельних ресурсів за еколого-економічними параметрами, зростання якості земельного фонду на основі стабілізації/зростання родючості ґрунтів, оптимізації складу та відтворення агроландшафтів за екологічно необхідними константами тощо. Механізмами забезпечення сталого розвитку галузі землеробства України, на нашу думку, слід визначити суттєво оновлену державну земельну політику, сприяння земельній реформі на основі правомірного поєднання різних форм власності на землю, узгодженості інтересів різних суб'єктів господарювання водночас із підвищенням рівня соціальної відповідальності за землекористування. Подальші наукові пошуки за даним спрямуванням плануємо на основі аналізу системи державного регулювання інших галузей аграрного виробництва, зокрема рослинництва, тваринництва тощо. Дослідження такого порядку дозволять методологічно обґрунтувати подальші перспективи розвитку аграрного сектора економіки України до домінант сталого піднесення аграрної сфери за рівноцінними екологічними, економічними, соціальними шаблонами в рамках загальнонаціональної доктрини сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Пасемко Г. П. Напрями трансформації системи державного регулювання аграрних відносин / Г. П. Пасемко // Теорія та практика державного управління. – 2013. – Вип. 2. – С. 35–43.
2. Карасьов О. П. Тенденції державного регулювання аграрних відносин України / О. П. Карасьов // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. – 2013. – № 2. – С. 224–227.
3. Бейкун А. Л. Чинна проблематика правового значення категорії “державне регулювання” з позиції необхідності забезпечення екологічно сприятливого режиму господарювання в аграрній сфері національної економіки / А. Л. Бейкун // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 2. – С. 1–14.
4. Дудар Т. Удосконалення економічної політики та механізмів державного регулювання аграрного сектора в контексті зміцнення його конкурентних позицій / Т. Дудар, В. Дудар // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2017. – Вип. 1. – С. 7–20.
5. Могильний О. М. Удосконалення економічної політики та механізмів державного регулювання аграрного сектора в контексті зміцнення його конкурентних позицій / О. М. Могильний // Економіка та держава. – 2014. – № 6. – С. 6–12.
6. Євдокименко В. К. Структурно-функціональні складові регіональної аграрної політики / В. К. Євдокименко, Ю. М. Лопатинський, Т. Л. Шкабара // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 160–166.

7. Про схвалення Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437-р.

8. Про схвалення Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 743-р.

9. Ostapenko A. Strategic Planning for the Development of Ukrainian Agriculture in the Face of Climate Change / A. Ostapenko // Comparative Economic Research. – 2016. – Vol. 19. – № 2. – P. 43–55.

References:

1. Pasemko G. P. (2013), “*Napryamy transformatsiyi systemy derzhavnoho rehulyuvannya ahrarnykh vidnosyn*” [“Directions of transformation of the state regulation system of agrarian relations”], journal *Teoriia ta praktyka derzhavnogo upravlinnia*, vol. 2, pp. 35–43.

2. Karasiov O. P. (2013), “*Tendentsiyi derzhavnoho rehulyuvannya ahrarnykh vidnosyn Ukrainy*” [“Trends in state regulation of agrarian relations of Ukraine”], journal *Visnyk Dnipropetrovs'kogo derzhavnogo agrarnogo universytetu*, vol. 2, pp. 224–227.

3. Beikun A. L. (2013), “*Chynna problematyka pravovoho znachennya katehoriyi “derzhavne rehulyuvannya” z pozytsiyi neobkhidnosti zabezpechennya ekolohichno spryiatlyvoho rezhymu hospodaryuvannya v ahrarniy sferi natsional'noyi ekonomiky*” [“Current issues of legal significance of the category of “state regulation” due to the need to ensure an environmentally friendly economic regime in the agrarian sector of the national economy”], journal *Teoriia i praktyka pravoznavstva*, vol. 2, pp. 1–14.

4. Dudar T. and Dudar V. (2017), “*Udoskonalennya ekonomichnoyi polityky ta mekhanizmiv derzhavnoho rehulyuvannya ahrarnoho sektora v konteksti zmitsnennya yoho konkurentnykh pozytsiy*” [“Improvement of economic policy and mechanisms of state regulation of the agrarian sector in the context of strengthening its competitive positions”], journal *Visnyk Ternopil'skogo natsional'nogo ekonomichnogo universytetu*, vol. 1, pp. C. 7–20.

5. Mogyl'nyi O. M. (2010), “*Udoskonalennya ekonomichnoyi polityky ta mekhanizmiv derzhavnoho rehulyuvannya ahrarnoho sektora v konteksti zmitsnennya yoho konkurentnykh pozytsiy*” [“State policy in the development of rural areas”], journal *Ekonomika APK*, vol. 10, pp. 125–131.

6. Evdokymenko V. K., Lopatyns'kyi Yu. M. and Shkaraba T. L. (2005), “*Strukturno-funktsional'ni skladovi rehional'noyi ahrarnoyi polityky*” [“Structural and functional components of regional agricultural policy”], journal *Regional'na ekonomika*, vol. 2, pp. 160–166.

7. KМУ (2015), *Pro skhvalennya Derzhavnoyi tsil'ovoyi prohramy rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku* [On Approval of the State Target Program for the Development of the Agricultural Sector for the period up to 2020], Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, dated on December, 30, 2015, vol. 1437-р, available at: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248907971>

8. KМУ (2009), *Pro skhvalennya Derzhavnoyi tsil'ovoyi prohramy rozvytku zemel'nykh vidnosyn v Ukraini na period do 2020 roku* [On Approval of the State Target Program for the Development of Land Relations in Ukraine for the period up to 2020], Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, dated on June, 17, 2009, No. 743-р, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/743-2009-%D1%80>

9. Ostapenko A. (2016), “Strategic planning for the development of Ukrainian agriculture in the face of climate change”, journal *Comparative Economic Research*, vol. 19, no. 2, pp. 43–55.